

IZEN ETA GERTAKARIEN GAINEKO KUANTIFIKAZIOA*

Urtzi Etxeberria & Ricardo Etxepare

IKER-CNRS

1. Sarrera

Euskararen zenbatzaile ahul gehienak (*asko, gutxi, hainbat, zenbait, ugari, franko*, e.a.)¹ aditzarekin pluralean komunztatzeko aukera izateaz gain badute aditzarekin inolako komunztadurarik ez erakusteko aukera, beren interpretazio plurala gora-behera. Komunztaduragabeko kasuetan hirugarren pertsona singularreko komunztadura hartzen da:

- (1) a. Bezero asko/anitz etortzen da/dira halako egunetan.
b. Hainbat ikaslek arazoak izango ditu/dituzte aurten.
d. Liburu pilo bat dago/daude saldu gabe.
e. Zenbait artistak ez daki/dakite zer egin bere(n) diruarekin.
f. Txanpon ugari aurkitzen da/dira kale bazterretan.
g. Bezero gehiegik eskatu du/dute arrain zopa (ez zaigu gehiago gelditzen).

(1)-eko kasuekin loturik daude seguru aski (2)-ren erakoak ere. Hala ere ez ditugu batera tratatuko, hiztun askorentzako (1)-eko kasuak posible diren bitartean, (2)-ren antzekoak ezinezkoak direlako. Aparte utziko dugu beraz, numeralekin zenbait tokitan ematen den antzeko fenomenoak:

- (2) Bi ardi ikusi dut

2. Hipotesiak

(1)-eko kasuen analisi semantiko bat emateko asmoz, ondoko bi hipotesiak defendatuko ditugu:

* Eskerrak eman nahi genizkieke Xabier Artiagoitia eta Joseba Lakarrari Patxi Goenagaren omenaldi liburu honetarako artikulua idazteko gonbidapena luzatu zigutelako. Ikerketa hau ondorengo proiektuen laguntzari esker burutu ahal izan da: Euskal Herriko Unibertsitateko 9/UPV00114.130-16009/2004 proiektua; Eusko Jaurlaritzako IT-210-07, Ikerketa Sareak/Humanitate Arloa 2006: *A typological study of the functional architecture of the clause*, Ikerketa Sareak/Humanitate Arloa 2007: *Licensing conditions at the interfaces* proiektuak; Akitaniako Kontseilu Erregionaleko Akitania-Euskadi/2006: *Izen Sintagmaren Egitura Euskaraz* proiektua; CNRS-ko Fédération Typologie et Universaux Linguistiques-eko FR2559 proiektua; ANR-ko TSABIL (ANR-07-CORP-033) proiektua. Harremanetarako e-posta: u.etxeberrria@gmail.com, retxepare@euskalnet.net

¹ Ikus Etxeberria (2005, 2007) euskal zenbatzaile sendoen eta ahulen arteko banaketa zein den eta banaketa hau zein propietateei zor zaien ikusteko.

4. Komuntaduragabeko zenbatzaile sintagmen ustezko masa izaera

Badira hainbat arrazoi pentsatzeko komuntaduragabeko zenbatzaileek ez dutela masen edo izen zenbakaitzen gisa jokatzeko. Intuitiboki, komuntadurarik agertzen ez duten zenbatzaile sintagmek ez dute masa izaera duten bestelako izenek duten esanahia. Pelletier-ek (1975) asmatu honako gogo-esperimentuak masa izen ohikoenen denotazioa agerian utziko luke. Bere gogo-esperimentuak bi tresna proposatzen ditu: *Zirtzikagailu Unibertsala* (Universal Grinder) eta *Objektu-egile Unibertsala* (Universal Objectifier). Imajina dezagun tresna bat edozer gauza txikitu dezakeena. Orain hartu edozein izen zenbakarrik denotatzen duen zer bat eta makina horretatik pasarazi. Izen berbera erabiltzen badugu makinaren beste aldetik pasatzen dena izendatzeko, izen horrek orain masa bat izendatzen du. Sagar bat pasatzen baduzu jasotzen duzuna sagar xehatua da (*entsaladak sagar pixka bat dauka* bezalako esaldi batean eman litekeena). Kontrako funtzioa izango luke *objektu-egile unibertsala* deituak. Bistan da gure komuntaduragabeko formek ez dutela horrelako zerbait izendatzen; (11) bezalako zerbaitek, bere adiera arruntenean, ikasleak osorik ditu:

(11) Ikasle asko ikusi dut gaurko batzarrean

Egia da Pelletier-en esperimentuak ez duela masa-izenen alor osoa besarkatzen. Ingeleseko *furniture*, edo euskarazko *baxera* hitzak esate baterako, masa-izenak dira, baina baxera osoa eta baxera birrindua ez dira gauza bera. Pelletier-en esperimentua zenbakarri nahiz zenbakaitz izan daitezkeen izenei dagokiela esan genezake. Hor ere, ez dator bat komuntadura kentzerakoan zenbatzaile sintagmek erakusten duten interpretazioarekin:

(12) Plater honetan *sagar* asko ikusten dut
 ⇒ zenbakarri
 ⇒ zenbakaitz

Bi irakurketak itxuraz antzekoa den honako gaztelaniazko fenomenoarekin konpara ditzakegu:

(13) a. Hoy hemos visto *mucho Indurain*
 ⇒ Indurain ezaugarritzen duten bertuteen agerpen aski konplitu bat [hitz abstraktuak=masak]
 b. Hoy hemos visto *a mucho Indurain*
 ⇒ ironiaz tour-aren garaian errepideak betetzen dituzten txirrindulari amateur-engatik esana

Lehen kasua (13a) Indurainek Galibierreko tontorra garaile igaro zuen egun gogoangarri haietako batean esan litekeen zerbait da: bere onenean agertu da txirrindularia, eta izen abstraktu gisa hartuta (Indurainen txirrindulari ahalmenak azaltzen dituen objektu abstraktu baten gisa)⁷ haren gaineko zenbaketa bat egiten dugu, bertute horien agerpen aski konplitu izan dela esanez. Bigarren kasuak, (13b)-k, ez digu hori esateko balio. Esaldia egoki egingo lukeen kontestu bat hauxe izango litza-

⁷ Ikus Koslicki (1999) izen abstraktuen eta masen arteko loturaz.

teke: tourraren garaia da, eta ohi bezala, errepideak mukuru daude txirindulariak emulatu nahi dituzten zaleez. Haiei ironiaz erreferentzia eginez, esan genezake (13b) bezalako zerbait. Bestela esanda, (13b)-k egitura atomiko garbia dauka, eta bizikletan ari diren gizabanakoez ari da, ezinbestean. Kontua da euskarazko komunztaduragabeko formek nahitaez (13b)-ren tankerakoak direla. (14) perpausak ez dezake, gure belarrietan behintzat, (13a)-ren adiera bera izan; bai ordea (13b)-rena:

(14) Gaur Indurain asko ikusi dugu [(13b)-ren kidea bakarrik]

Euskarazko komunztaduragabeko zenbatzaile sintagmek beraz ez dute beren oinarri atomikoa galtzen.

Masa izenak eta komunztaduragabeko formak bereizten dituzten beste ezaugarri batzuk:

(i) Lonning (1987): masa terminoek ezin dute predikazio erlazioan egon “homogenotasunaren” propietatea erakusten ez duten predikatuekin.⁸ Zenbakarriek bai:

(15) a. * Ur askok 300 kilo baino gehiago pisatzen du
b. Zaldi askok 300 kilo baino gehiago pisatzen du

(ii) Masa izenez osaturiko zenbatzaile sintagmak predikatu gisa ager daitezke, ez ordea izen zenbakarri osaturikoak:

(16) a. Eratzun hori urre asko da
b. Zaku hori harri asko da
d. * Multzo/talde hori ikasle asko da

cf. * Talde hori ikasle bakoitza/mundu guztia da.

(iii) Singularreko komunztadura ez da *asko*-ren afera hutsa (ikus (1)). Beste zenbatzaile batzuk ere erakusten dute. Baina badira, horien artean, masa izenekin ezin ager daitezkeenak (izenaren masa denotazioa aldatu gabe):⁹

(17) a. * Zenbait ardo edan dugu (masa interpretazioan)
b. * Hainbat ardo edan dugu (masa interpretazioan)

5. Komunztadura gabeen izaera distributiboa

5.1. Uztardura (Reinhart 1983)

(18) a. Langile hori baitezpadakoa zaigu, (baina) ___/berak_i halere beste lantegi batera joan nahi du
b. * Langile bakoitza/mundu guztia_i baitezpadakoa zaigu, (baina) ___/berak_i halere beste lantegi batera joan nahi du

(18a) etsenpluan baitezpadako langilea eta beste nonbaitera joan nahi duena langile berbera izan daitezke. (18b)n ordea gauzak ezin daitezke horrela ulertu. Arazoa

⁸ Homogenoak diren predikatuak kumulatiboak eta banagarriak (*divisive*) dira (ikus Link 1983).

⁹ (17)-ko perpausak gramatikalak dira baldin eta ardo klaseak (Errioxakoa, e.a.) edo ardo kantitateak (edalontzi bat eta beste bat) zenbatzen baditugu, baina jakina, hori ez da masa irakurketa.

ez da *langile bakoitza* sintagma, honelako sintagmak aitzindari izan baitaitezke bes-tela ere:

- (19) Langile bakoitzak/mundu guztiak_i pentsatzen du ___/berak_i beste lantegi ba-tera joan beharko duela

(18)-(19)-tik sortzen den orokortzea hauxe da: izen sintagma erreferentziadunak ez bezala, erreferentzia zuzena ez duten elementuek perpaus beraren barnean baizik ez dezakete joka aitzindari gisa. Orain itzul gaitezen *harri asko/bezero* asko parera:

- (20) a. * Bezero asko_i sartu da gaur. Halere ____i ez da oso pozik atera
 b. Harri asko_i ekarri dute gaur. Halere ____i ez da nahi genuen modukoa
 (21) a. * Bezero asko_i ez da aspaldian agertzen. Baina ezin diogu ____i etxera deitu
 b. Harri asko_i ekarri digute gaur. Baina ezin dugu ____i erabili

Harri asko bezalako zerbait, singularreko komunztaduran, perpausaz kanpo ere aitzindari izan daiteke. *Bezero asko* bezalako zerbait ez. Azken hau, zenbatzaile bortitza bezala portatzen da (*bakoitz* e.a., ikus Etxeberría 2005). Lehenaren azpian singularreko masa izen bat dago. Bigarrenaren azpian ez. *Bezero asko* bezalako zenbatzaile sintagmak aitzindari gisa joko dezake perpaus barnean:

- (22) Bezero askok_i [____i beherapen bat izango duela] uste du

Bezero asko eta *harri asko*-ren artean beste diferentzia bat bada: lehenak gurutzaketa efektuak erakusten ditu; bigarrenak ez. Gurutzaketa efektuak zenbatzaile bortitzen ezaugarria dira.

- (23) a. Bizilagun bakoitzak_i [____i kalean agurtzen duen auzokidea] gorrotatzen du
 b. * [____i kalean agurtzen duen auzokideak] bizilagun bakoitza_i gorrotatzen du
 (24) a. Gure bizilagunak_i [____i kalean agurtzen duen auzokidea] gorrotatzen du
 b. [____i kalean agurtzen duen auzokideak] gure bizilaguna_i gorrotatzen du
 (25) a. Bezero askok_i [___ genero txarra saltzen dion dendaria] engainatzen du
 b. * [___ Genero txarra saltzen dion dendariak] bezero asko_i engainatzen du

Uztardura erlazioen ikuspegitik beraz, komunztaduragabeko zenbatzaileak zenbatzaile distributiboak bezala portatzen dira.

5.2. Irakurketa kolektibo eta distributiboak

Har dezagun (26)-ko perpausa, non *asko* zenbatzaile ahula aditzarekin komunztatzen den:

- (26) Azkenean gazte askok altxatu behar izan zuten harria

Perpaus honek bi irakurketa izan ditzake: kolektiboa, non gazteek elkarrekin altxatu zuten harria; eta distributiboa, non taldeko gazteek harria bakarka altxatu duten eta hala egin zutenak *asko* ziren.

Har dezagun orain (27)-ko perpausa, non zenbatzaile komunztaduragabe bat dugun:

- (27) Azkenean gazte askok altxatu behar izan zuten harria

Zenbatzaile komunztaduragabeek portaera desberdin bat erakusten dute. Izan ere, zenbatzaile hauek irakurketa distributiboa bakarrik bultzatzen dute, hau da, gazteek harria banaka altxatu zutenekoa. Ezin uker daitezke, (27) esanik, gazteek harria elkarrekin altxatu zutenik.¹⁰

5.3. Predikatu klaseak

Zenbatzaile komunztaduragabeak distributiboak badira, hemendik jarraitzen dena da banakako interpretazioa onartzen ez duten predikatuekin ez direla ondo joango. Predikzioa, ondorengo adibideek garbi erakusten duten bezala, betetzen da:

- (28) a. Ikasle ohi asko(k) festa horretan topo egin zuten/topatu ziren
b. *Ikasle asko(k) festa horretan topo egin zuen/topatu zen
- (29) a. Lantegian, langile asko batzartu ziren
b. *Lantegian langile asko batzartu zen
- (30) a. Mozio hori, zinegotzi askok adostu zuten
b. *Mozio hori, zinegotzi askok adostu zuen
- (31) a. Jonek liburu asko ordenatu ditu
b. ??Jonek liburu asko ordenatu du

5.4. Elkarkariak

Asko zenbatzaileaz hornituriko sintagmek beti interpretazio plurala duten arren, elkarkariak ezin txerta daitezke komunztaduragabeko testuinguruetan:

- (32) a. Ikasle askok elkarren antz handia dute
b. *Ikasle askok elkarren antz handia du
- (33) a. Ikasle askok elkar/bata bestea iraintzen dute
b. *Ikasle askok elkar/bata bestea iraintzen du
- (34) a. Ikasle askok elkarri/bata besteari loreak oparitzen dizkiote
b. *Ikasle askok elkari/bata besteari loreak oparitzen dizkio
- (35) a. Ikasle asko elkarrekin/bata bestearekin joan dira haur eskolara
b. *Ikasle asko elkarrekin/bata bestearekin joan da haur eskolara

Problema elkarkariekin da, ez orohar erlazio anaforikoekin:

- (36) a. Irakasle askok bere burua goraiatzeko joera dauka
b. Irakasle askok beren burua goraiatzeko joera daukate

Zenbatzaile distributiboek ez dute elkarkaririk onartzen, pluraltasuna adierazi arren, bai ordea *X-ren burua*-ren tankerako bihurkariak:

- (37) a. *Ikasle bakoitzak elkar ikusi du
b. Ikasle bakoitza bere buruaz mintzatu da

¹⁰ Gauza bera gertatzen da gainontzeko zenbatzaile komunztaduragabeekin ere.

(i) Zenbait ikaslek altxatu du harria vs. Zenbait ikaslek altxatu dute harria
(ii) Ikasle gutxik altxatu du harria vs. Ikasle gutxik altxatu dute harria

Desberdintasuna argia da gure ustez.

Heim, Lasnik eta May (1991) lanaren arabera, elkarkariak badute (elkarkari izate hutsagatik, hots beren egitura logikoan) distributiboa den atal bat, zenbait hizkuntzatan agerikoa dena (*each other*). Zenbatzaile distributiboek plurala den multzo baten baitan operatzen dute. Distribuzio operadorearen zeregina multzo plurala banakako aletan banatzea da eta ale bakoitzari buruz predikazio bat ahalbidetzea. Honek esan nahi du ezin dela bi aldiz distribuzioa egin. Lehenengo banaketak multzo plurala banako aletan desegin du dagoeneko, eta banako ale horietan ezin da berriro distribuziorik egin. Komunztaduragabeko *asko* distributiboa da berez. Heim, Lasnik eta May-k arrazoia badute orduan bi distribuzio operadoreen aurrean gaude, eta horietako batek ez du banaketarik egiten ahal. Problema beraz semantikoa da. Ez da gauza bera gertatzen pluraleko formekin: hauek ez dute nahitaz interpretazio distributiborik. Hortaz operadore distributibo bakarra elkarkariak berak ekarritakoa da.

6. Predikazio kategorikoak eta thetikoak (Kuroda 1972)

Zenbatzaile komunztaduragabeak ezin dute agertu predikazio kategorikoetan (subjektuaren berezko ezaugarri bat agertzen dutenetan).¹¹

- (38) a. Ikasle asko altuak/azkarrak/argiak dira
b. *Ikasle asko altua/azkarra/argia da

Egoera bati buruzkoetan ez dago arazorik:

- (39) a. Ikasle asko gaisorik dago egunotan
b. Ikasle asko gaisorik daude egunotan

Antzeko zailtasunak aurkitzen dira *bakoitz*-ekin:

- (40) a. *Ikasle bakoitza oso argia da
b. Ikasle bakoitzak bere aulkia hautsi zuen

Arazoa ez da zuzen indibiduo-mailako predikatuekin, izan ere, *jakin* bezalako indibiduo mailako predikatuekin konbinatzeko ez dute arazorik:¹²

- (41) Sukaldari askok ez *daki* txokolatezko soufflé onik egiten

7. Behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten aditzak

Har ditzagun (42) adibideko bi esaldiak:

- (42) a. Polizi askok kolpatu dute manifestaria
b. Polizi askok kolpatu du manifestaria

Kolpatu bezalako aditz batek ez dio gertakari bakar bati bakarrik egiten erreferentzia, izan ere manifestaria behin baino gehiagotan kolpatu ahal izan dute poliziek.

¹¹ Ikus 11. atala murriztapen honen azalpen posible batentzat.

¹² Ikus 11.4 atala honen azalpen posible batentzat.

Egoera honetan, zenbatzaile komunztaduradun zein komunztaduragabea erabil daitezke (42)-n ikus daitezkeen moduan.

Aldiz, nahi eta nahi ez gertakari bakar bat denotatzen duten aditzekin (i.e. (hondar-gaztelua) hautsi, (putrea) hil, e.a.) ezin ager daitezke zenbatzaile komunztaduragabeak (43b) eta (43b)k erakusten duen bezala. Aldiz, komunztaduradunak gramatikalak izaten jarraitzen dute testuinguru honetan, (43a) eta (44a)-k erakusten duten bezala.

- (43) a. Ume askok hautsi dute hondar-gaztelua
 b. * Ume askok hautsi du hondar-gaztelua
- (44) a. Baserritar askok hil zuten putrea
 b. * Baserritar askok hil zuen putrea

8. Zeren gainean kuantifikatzen dute zenbatzaile komunztaduragabeek?

Orain arte ikusi ditugun adibideei begiratuz ohar gaitzke komunztatzen ez diren zenbatzaile ahulek murriztapen batzuk badituztela aditz sintagma desberdinekin konbinatzeko garaian. Murriztapen hauek gainera, pluraleko komunztadura erabiltzen duten zenbatzaile ahulen portaeratik aldentzen ditu. Komunztaduradunak eta komunztaduragabeak ondorengo propietateei (gutxienez) dagokienean portatzen dira desberdin:

- (45) a. Gertakari bakarra denotatzen duten aditz sintagmekin (*hil, hautsi, e.a.*)
 (i) Ume askok hautsi dute hondar-gaztelua
 (ii) * Ume askok hautsi du hondar-gaztelua
 b. Predikatu kategorikoetan (*altua/azkarra izan*)
 (i) Ikasle asko altuak/azkarrak/argiak dira
 (ii) * Ikasle asko altua/azkarra/argia da
- c. cf. Ikasle askok daki biderkatze taula erabiltzen
- d. Irakurketa distributibo/kolektiboak bultzatzen dituzten predikatuekin
 (i) Lantegian, langile asko batzartu ziren
 (ii) * Lantegian, langile asko batzartu zen

Aditzarekiko murriztapen hauek aditzera ematen dutena zera da: zenbatzaile komunztaduragabeak aditz sintagman ere eragina dutela eta ez dutela izenaren gaineko zenbaketa hutsa egiten (i.e. badirudi aditzak denotatzen duen gertakariaren gaineko zenbaketa egiten dutela). Zenbatzaile komunztaduragabe bat subjektu posizioan agertzen den (46a)-ko esaldiaren interpretazioa (46b)-ren antzeko zerbait izango litzateke.

- (46) a. Ikasle asko etorri da gaur b. Ikasle etorrera asko egon da gaur

Halere, komunztaduragabeek egiten duten zenbaketa ez da aditzaren gainekoa bakarrik. Aditzaren gaineko kuantifikazioa egiten duten elementuen artean adberbioak apatu genitzake.

- (47) Ikasle batek *bi aldiz* eztl egin du azken hamar minutuetan

Esaldi honek esan nahi duena zera da: *ikasle bakar batek bi aldiz ez tul egin duela*, hau da, *bi aldiz* denbora adberbioak *ez tul egin* aditzak denota ditzakeen gertakarien gaineko zenbaketa soila egiten ari da eta ez du inolako eraginik *ikasle* izen sintagma-ren zenbaketan (i.e. esaldia ezin daiteke *bi ikaslek ez tul egin dute hamar minutuz* moduan interpretatu inolaz ere).

Argi eta garbi, (48) bezalako esaldi baten interpretazioa ez da (47) esaldian lortzen dugunaren pareko eta ezin dezakegu *ikasle batek askotan ez tul egin du* bezala interpretatu. Kasu honetan, zenbatzaileak aditzaren gainean eduki dezakeen eraginaz aparte, ikaslez ari da esaldia nahita nahi ez, eta ez irakaslez edo beste edozeinez.

(48) *Ikasle askok ez tul egin du gaur*

Beraz, bada desberdintasun garbi bat zenbatzaile ahul komunztaduradun eta komunztaduragabeen artean, eta orain artekoak ikusita, badirudi desberdintasun hau aditz sintagma denotaturiko gertakariak zenbatzeko ahalmenean dagoela.

9. Analisi posible bat: Herburger-en “fokuak birmoldaturiko irakurketa” (Herburger 2000)

Zenbatzaileek (Zenbatzaile Orokortuen Teoria ontzat ematen badugu behintzat, ikus Barwise & Cooper 1981) izenak denotatzen duen indibiduen multzoaren eta aditzak denotatzen duen indibiduo multzoaren erlazioa adierazten dute.

(49) [[Zenbatzailea [Izen Sintagma = murriztapena]][Aditz Sintagma = besarkadura]]

Herburger (2000) ohartzen da badirela testuinguru jakin batzuk non (ingelesko) zenbatzaile ahulek gertakarien gaineko zenbaketa egiten dutela ematen duen. Beste modu batetara esanda, badirudi batzutan zenbatzaile ahulek Aditz Sintagma hartzen dutela murriztapen bezala, Izen Sintagma hartu beharrean (ikus (49)); gu tratatzen ari garen kasuen antzekoa beraz.

(50) [[Zenbatzailea [Aditz Sintagma = besarkadura]][Izen Sintagma = murriztapena]]

Herburger-ek (2000: 5. kapitulua) honako kasuak ematen ditu:

- (51) a. Few incompetent cooks applied
 gutxi ezgai sukaldari-pl eskaria-egin-irag
 ‘Sukaldari ezgai gutxik egin zuten eskaria’
 b. Few INCOMPETENT_{fok} cooks applied

Lehen perpausak ingelesez, bi adiera ditu: batean, esaten da eskaria egin zuten sukaldari gauzaez horien zenbatekoa ttikia dela. Bigarren adiera batean, “gogorra” edo “partitiboa” deitzen dena, sukaldari ezgaien multzoaren azpimultzo batek (haietako gutxik) egiten du eskaria. Bigarren perpausak, non *incompetent* adjektiboa fokalizatua agertzen den, badu bestelako esanahi bat: honen arabera, eskaria egin zutenen artean gutxi dira sukaldari ezgaiak direnak. Adiera honetan, esaldia beste honen pareko da (Herburger 2000: 127):

- (52) a. Few cooks that applied were incompetent
 b. [Few(x): Applied (x) & Cook(x)] Incompetent(x) & Applied(x) & Cook(x)

(52b)-ek esaten du kontestualki mugaturiko gertakari batean, eskaria egin zuten sukaldari gutxi zirela sukaldari ezgaiak. Deskriptiboki, zenbatzaile sintagmaren barneko fokua osatzen du determinatzailearen besarkadura, eta fokua ez den gainerakoak haren murriztapena. Hirugarren irakurketa hau gainera, zenbatzaile ahul deituak izan direnekin eta testuinguru jakin batzuetan bakarrik lortu daiteke.

Herburger-en ustez, fokua birmoldaturiko irakurketa hauetan, zenbatzaileak zenbaketa adberbio batek bezala jokatzen du. Gauza jakina da zenbaketa adberbioek foku egituraren arabera moldatzen dituztela haien murriztapen eta besarkadurak:

- (53) a. Members of minorities rarely trust THE POLICE
 b. MEMBERS OF MINORITIES rarely trust the police
- (54) a. [Few(x): members of minorities (x) & trust (x, someone)] trust (x, the police)
 b. [Few (x): trust (x, the police)] members of minorities (x)

Nola gertatzen da hau? Herburger-en arabera, zenbatzaile ahulak bereizi egiten dira forma logikoan beren izenezko osagarritik “Q-raising” (zenbatzaile-igoera) deitzen duen prozesu baten bitartez:

- (55) [D_i [[_{XP} t_i NP] YP]]
- (56) a. [Few INCOMPETENT cooks] [applied] (azaleko sintaxi-egitura)
 b. [Few [INCOMPETENT cooks applied]] (zenbatzaile-igoera)
 d. [[Few cooks applied] [INCOMPETENT cooks applied]] (foku-birmoldaketa)
 e. [Few(x): Applied (x) & Cook(x)] Incompetent(x) & Applied(x) & Cook(x)

9.1. Herburger-en analisiak ez ditu komuntaduragabeen propietateak azaltzen

9.1.1. Zenbatzaile ahul komuntaduragabe guztiak ezin dira adberbio gisa erabili

Herburger-en esanetan, zenbatzaile ahulen igoerak zenbatzaileak adberbio bilakatzeko ditu. Komuntatzeko eta ez komuntatzeko alternantzia jasaten duten euskarako zenbatzaile gehienak adberbio bezala ere erabili daitezke:

- (57) a. Jonek asko/anitz jaten du c. Txanponak ugari aurkitzen dira lurrean
 b. Jonek pilo bat jaten du d. Errealak gehiegi barkatu du atzealdean

Ez ordea guztiak:

- (58) *Txanponak hainbat/zenbait aurkitzen dira lurrean

Ohar gaitezen baita ere, ingeleseko *zenbatzaile igoera* onartzen duten zenbatzaile ahulak ezin daitezkeela adberbio moduan erabili.

- (59) a. *Jon eats many b. *Jon eats few c. *Jon eats some

9.1.2. Zenbatzaile komuntaduragabeak ez dira beti foku posizioan agertzen

Euskarako zenbatzaile komuntaduragabeek ez dute zertan beti foku posizioan agertu beharrik. Euskaraz, aditz aurreko posizioa da foku posizioa; honek gainera aldaketa dakar hitz-hurrenkeran SOV-tik SVO-ra (ikus beste askoren artean Altube

1929, De Rijk, 1978; Eguzkitza 1986, Ortiz de Urbina 1983, 1999; baina baita Hidalgo 1995 ere, ikuspegi kontrajarri baterako):

- (60) a. * [JULENEK]_{fok} txirrindua hautsi du.
 b. Txirrindua [JULENEK]_{fok} hautsi du.
 c. [JULENEK]_{fok} hautsi du txirrindua.

Hau ez da nahita ez zenbatzaile ahul komunztaduragabeen agertu beharreko tokia:

- (61) a. Hainbat ikaslek arazoak izango ditu aurten
 b. Zenbait artistak ez daki zer egin bere diruarekin
 c. Ikasle asko berandu etorri da gaur

Adibide hauetan guztietan, zenbatzailea ez da aditz aurrean agertzen eta esaldia erabat gramatikala da. Foku posizioan agertzea baitezpadakoa denean, arrazoiak bes-telakoak dira (ikus Etxepare 2003a):

- (62) a. Ikasle gutxi etorri da berandu gaur
 b. * Ikasle gutxi berandu etorri da gaur

9.1.3. “Fokuak birmoldaturiko irakurketa” ez da komunztaduragabeen propietate hutsa

Herburger-en analisisa erabiliz gero argitu nahi ditugun datuen berri emateko gutxienez arazo bat sortzen zaigu (ikus 10. atalaren bukaeran *oharra 1* non beste arazo bat aurkezten den). Izan ere, irakurketa hau ez da komunztaduragabetasunak ematen digun zerbait (i.e. ez da komunztatzen ez diren zenbatzaile ahulen propietate bereizle bat) eta zenbatzaile ahul komunztaduradunak “fokuak birmoldaturiko irakurketa” hau lortzeko arazorik ez dute. Horretarako, izena (edo izenarekin agertzen den adjektibo bat) foku posizioan agertzearekin nahikoa da. (63a) eta (64a)-ren fokuak birmoldaturiko irakurketak (63b-64b) adibideetan eskaintzen direnak lireratek.

- (63) a. SUKALDARI_{fok} gutxik egin dute eskaria
 b. Eskaria egin dutenetatik gutxi dira sukaldariak
 (64) a. Sukaldari EUSKALDUN_{fok} gutxik egin dute eskaria
 b. Eskaria egin dutenetatik sukaldari gutxi dira sukaldari euskaldunak

Zenbatzaile komunztaduradunak irakurketa hau lortzeko gai badira, hauen eta komunztaduragabeen arteko desberdintasunak nondik datozen azaltzeko ahalmena galtzen dugu. Erantzun gabeko galderen artean hau legoke: zerk bultzatzen ditu zenbatzaile komunztaduragabeek aditzarekiko erakusten dituzten murriztapenak (i.e. predikatu kolektiboekin, predikatu kategorikoekin eta behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten predikatuuekin ezin agertua)?

Aipatu berri ditugun propietate hauek ikusita hauxe da ondoriozta genezakeena: komunztadura eza ez da fokuak birmoldaturiko irakurketen erantzule.

Hurrengo ataletan zenbatzaile ahul komunztaduragabeek aditzarekiko erakusten dituzten murriztapenak zeren ondorio diren azaltzen saiatuko gara. Horren aurretik halere, goazen beste hizkuntzetan antzeko propietateak erakusten dituen egiturarik ba ote den ikustera.

10. ...eta beste hizkuntzetan zer?

Ez dugu aurkitu (momentuz) beste hizkuntzarik non komunztadura ezak (zenbatzaile ahulekin) euskarari bezalako efektuak bultzatzen dituen. Hala ere, badira euskarari zenbatzaile komunztaduragabeek aditzaren gainean bultzatzen dituzten efektu berdinak beste modu batean lortzen dituzten hizkuntzak.

Japonieraz adibidez neurri sintagma moduan ezagutzen direnak¹³ bi modutara erabili daitezke. Neurria (edo kardinaltasuna) adierazten duen hitza izenaren aldamenean edo izenarengandik aldentua agertu daiteke: (65a) eta (66a) adibideetan neurri sintagma eta izena bata bestearen aldamenean agertzen dira, eta hauek *banatu-gabeko neurri sintagma* (non-split Measure Phrase) deitzen dira. (65b) eta (66b)-n egitura konplexuago bat dugu non neurri sintagma ez den izenaren aldamenean agertzen, eta hauek *banatutako neurri sintagma* (split Measure Phrase) dute izena.

Japoniera:

- (65) a. [*Gakusei san-nin*]-ga ie-ni kaet-ta
[ikasle hiru-CL]-nom etxe-ra joan-irag.
'Hiru ikasle etxera joan ziren'
- b. *Gakusei*-ga ie-ni *san-nin* kaet-ta
ikasle-nom etxe-ra hiru-CL joan-irag.
- (66) a. [*Mizu san-rittoru*]-ga tukue-nouede kobore-ta
[ur hiru-litro]-nom mahai-ines isuri-irag.
'Hiru litro ur mahaia gainera isuri ziren'
- b. *Mizu*-ga tukue-nouede *san-rittoru* kobore-ta
ur-nom mahai-ines hiru-litro isuri-irag.

Badaude desberdintasun batzuk (65-66)-ko bi egituren (banatu-gabeko eta banatutako neurri sintagmen) artean, izan ere, banatu gabeak edozein aditz sintagmekin agertzeko gai diren bitartean, banatuek badituzte murriztapen batzuk:¹⁴

(i) Banatutako neurri sintagmak ezin daitezke agertu behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten aditzekin:

- (67) a. [*Gakusei san-nin*]-ga kinoo Peter-o korosi-ta
[ikasle hiru-CL]-nom atzo Peter-akus hil-irag
'Hiru ikaslek Peter hil zuten atzo'
- b. ?? *Gakusei*-ga kinoo *san-nin* Peter-o korosi-ta
ikasle-nom atzo hiru-CL Peter-akus hil-irag.
- (68) a. [*Gakusei san-nin*]-ga kinoo Peter-o tatau-ta
[ikasle hiru-CL]-nom atzo Peter-akus jo-irag
'Hiru ikaslek Peter jo zuten atzo'

¹³ Hauen artean numeralak (*bi, hiru, e.a.*), neurri bat adierazten duten elementuak (*bi litro, zazpi kilo, e.a.*) eta zenbatzaile ahulak (*asko, gutxi, bainbat, e.a.*) sartu behar dira.

¹⁴ Murriztapen hauek ez dira banatutako neurri sintagma izatearen eta izenaren ondoan ez agertzearen ondorio soila. Izan ere, ohar zaitezte banatutako neurri sintagmek ere klasifikatzaile (glosetan CL bezala adierazia) deituarekin agertzen direla eta klasifikatzaileak izenarekiko harreman zuzena adierazten duela honen masa edo zenbakarri izaera erakutsiz.

- b. *Gakusei*-ga kinoo *san-nin* Peter-o tatai-ta
ikasle-nom atzo hiru-CL Peter-akus jo-irag.

(ii) Banatutako neurri sintagmak ezin agertu daitezke predikatu kategorikoekin konbinatuta, predikatu thetikoekin konbinatzeko arazorik ez duten bitartean:

- (69) a. Uti-no doobutuen-de-wa *kaba*-ga mada *san-too* genki-dearu.
gure zoo-ines-top hipopotamo-nom oraindik hiru-CL osasuntsu
'Gure zooan, hiru hopopotamo osasuntsu daude oraindik'
b. * Uti-no doobutuen-de-wa *kaba*-ga zannentakotoni *san-too* osu-dearu.
gure zoo-ines-top hipo-nom zoritxarrez hiru-CL ar
'Gure zooan, zoritxarrez, hiru hipopotamo arrak dira'
(70) a. Uti-no doobutuen-de-wa [kaba san-too]-ga mada genki-dearu.
gure zoo-ines-top [hipo hiru-CL]-nom oraindik osasuntsu
b. Uti-no doobutuen-de-wa [kaba san-too]-ga zannentakotoni osu-dearu.
gure zoo-ines-top [hipo three-CL]-nom zoritxarrez ar

(iii) Banatutako neurri sintagmek irakurketa kolektiborik ez dute onartzen eta irakurketa distributiboak bultzatzen dituzte:

- (71) a. [Otokonoko san-nin]-ga kinoo isu-o tukut-ta
[mutil hiru-CL]-nom atzo aulki-akus egin-irag
'Hiru mutilek aulki bat/aulkiak egin zuten/zituzten atzo'
√ kolektiboa
√ distributiboa
b. *Otokonoko*-ga kinoo *san-nin* isu-o tukut-ta
mutil-nom atzo hiru-CL aulki-akus egin-irag
* kolektiboa
√ distributiboa
(72) a. [Tomodati huta-ri]-ga kyonen kekkonsi-ta
[lagun bi-CL]-nom iaz ezkondu-irag
'Bi lagun iaz ezkondu ziren'
√ kolektiboa = bikote bakar bat
√ distributiboa = bi bikote
b. *Tomodati*-ga kyonen *huta-ri* kekkonsi-ta
lagun-nom iaz bi-CL ezkondu-irag
* kolektiboa = bikote bakar bat
√ distributiboa = bi bikote

Japonieran ikusi ditugun banatu gabeko eta banatutako neurri sintagmak beste hizkuntza batzuetan ere aurkitzen ditugu, hala nola, alemanez, grekeraz edo katalanez.

Alemaneko banatutako neurri sintagma hauek *banatutako topikalizazio* (split topicalization) deituak ere izan dira. Izan ere, kasu hauetan, izena topiko posizioa mugitzen dela asumitu izan da (topiko kontrastibo deituan bihurtuz) zenbatzaile ahula foku posizioan geldituko litzatekeen bitartean (ikus Krifka 1998, Nakanishi 2004, 2007). Japonierako kasuentzat ere antzeko zerbait proposatu izan da, halere, kasu horietan, topikoak ez du zertan kontrastiboa izan behar (honetan ez datoz denak bat, ikus Takimi 2001).

Alemana:

(73) a. [Drei Studenten] haben gestern getanzt.
[hiru ikasle.pl] have atzo dantza egin.irag
'Hiru ikaslek dantza egin zuten atzo'

b. *Studenten* haben gestern *drei* getanzt.
ikasle.pl have atzo hiru dantza egin.irag

(74) a. [Viele Bücher] hat er viele gekauft
asko liburu.pl has bera asko erosi.irag
'Berak liburu asko erosi zituen'

b. *Bücher* hat er *viele* gekauft
liburu.pl has bera asko erosi.irag

(i) ezin agertu daitezke behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten aditzekin

(75) a. [Drei Studenten] haben Peter geschlagen.
[hiru ikasle.pl] have Peter jo.irag
'Hiru ikaslek Peter jo zuten'

b. *Studenten* haben Peter *drei* geschlagen.
ikasle.pl have Peter hiru jo.irag

(76) a. [Drei Studenten] haben Peter umgebracht
[hiru ikasle.pl] have Peter hil.irag
'Hiru ikaslek Peter hil zuten'

b. ?? *Studenten* haben Peter *drei* umgebracht.
ikasle.pl have Peter hiru hil.irag

(ii) ezin agertu daitezke predikatu kategorikoekin konbinatuta

(77) a. *Wildschweine* sind *viele* verfügbar.
basurde.pl izan asko erabilgarri
'Basurdez ari garela, asko daude erabilgarri'

b. * *Wildschweine* sind *viele* intelligent.
basurde.pl izan asko azkar
'Basurdez ari garela, asko dira azkarrak' (Diesing 1992: 40)

(iii) irakurketa kolektiborik ez dute onartzen

(78) a. [Drei Jungen] haben ein Modellboot gebaut.
[hiru mutil.pl] have bat untzi eraiki
'Hiru mutilek untzi bat eraiki dute'

√ kolektiboa
√ distributiboa

b. *Jungen* haben *drei* ein Modellboot gebaut.
mutil.pl have hiru bat untzi eraiki

* kolektiboa
√ distributiboa

Grekeraz:¹⁵

- (79) a. [*Tris fitites*] htipisan ti mitera tu Petru.
[hiru ikasle.pl] jo.3pl D ama D Peter.gen
'Hiru ikaslek Peteren ama jo zuten.'
- b. *Fitites* htipisan *tris* ti mitera tu Petru.
ikasle.pl jo.3pl hiru D ama D Peter.gen
- (80) a. [*Tris fitites*] skotosan ti mitera tu Petru.
[hiru ikasle.pl] hil.3pl D ama D Peter.gen
'Hiru ikaslek Peteren ama hil zuten.'
- b. ?? *Fitites* skotosan *tris* ti mitera tu Petru.
ikasle.pl hil.3pl hiru D ama D Peter.gen

Katalana:

- (81) a. [*Tres estudiants*] han colpejat el Pere.
[hiru ikasle.pl] have jo D Pere
'Hiru ikaslek Pere jo zuten.'
- b. *D'estudiants*, han colpejat el Pere *tres*.
part-ikasle.pl have jo D Pere hiru
- (82) a. [*Tres estudiants*] han matat el Pere.
[hiru ikasle.pl] have hil D Pere
'Hiru ikaslek Pere hil zuten'
- b. ?? *D'estudiants*, han matat el Pere *tres*.
part-ikasle.pl have hil D Pere hiru

Hurrengo atalean gure datuen berri ematera pasa aurretik, bi ohar egin nahi genituzke:

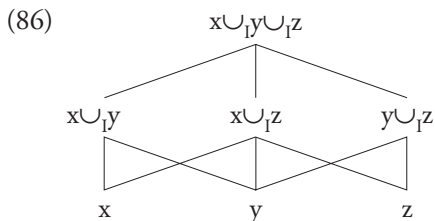
Oharra 1: Euskararen komunztaduragabeko zenbatzaile ahulak eta alemaneko banatutako topikalizazioak (baita akaso japoniera, grekera eta katalanekoak) kasu berdinak baldin badira; ondoriozta genezake euskarako tratatzen ari garen datuak ezingo lirartekeela Herburger-en analisiaren bitartez azaldu. Herburger-en analisisan fokalizatua agertzen den elementuak izena edo izenarekin agertzen den adjektiboa behar du izan (i) adibidean erakusten den bezala, eta ez zenbatzaile ahula, euskarako kasuetan gertatuko litzatekeenaren moduan, ikus (ii).

- (i) Few INCOMPETENT_{fok} cooks applied (=51b)
(ii) Ikasle ASKO etorri da gaur

Oharra 2: Banatutako neurri sintagmak (eta banatutako topikalizazioek) Krifka-k (1990) tratatzen dituen *gertakarien gaineko irakurketak (event-related readings)* deituekin antza dutela pentsa genezake. Krifka ohartzen da (iii) bezalako esaldiek 4.000 itsasontziren existentzia aurreuposatzen duen irakurketaz gain baduela bigarren irakurketa bat non 4.000-k gertakarien kantitateari egiten dion erreferentzia (i.e. gerta liteke 4000 itsasontzi desberdin baino gutxiago pasa izana portutik).

¹⁵ Ez ditugu hemen grekera eta katalaneko banatutako neurri sintagmek aditzarekiko erakusten dituzten murriztapen guztien adibideak emango. Ikus horretarako Nakanishi (2004).

Izen batek parte-osotasun egitura bat duela adierazteko moduetako bat *saretxo* (lattice) egitura bitartez da (Link 1983). Saretxo bat partzialki ordenaturiko multzo bat da; adibidez (86) adibidean x , y eta z indibiduo atomikoak izango dira, \cup_I indibiduo batuketa operatzaile bat da, eta marrek *-ren parte* antolaketa bat adierazten dute \leq .

Izen baten hedadura semantikoa indibiduen saretxo bat baldin bada, izenaren denotazioaren kide batzuk beste kide batzuen azpi-atal izango dira. Adibidez, x , y eta z *ardoa* baldin badira,¹⁶ hauen batuketek ere $\{x \cup_I y, x \cup_I z, y \cup_I z, x \cup_I y \cup_I z\}$ *ardoa* izaten jarraituko dute. Izenaren denotazioa $\{x, y, z, x \cup_I y, x \cup_I z, y \cup_I z, x \cup_I y \cup_I z\}$ baldin bada, bere kideak *parte* erlazio batean antolatu daitezke (e.g. $x \cup_I y$ denotazioko beste kide baten $x \cup_I y \cup_I z$ azpi-parte/atal izango da).

Ohar gaitzke, izenaren gaineko murriztapen hauek komunztatzen zein komunztatzen ez diren zenbatzailei aplikatzen zaizkiela, izan ere biek portaera berdina erakusten dute kasu hauetan. Beraz, ez ditu murriztapen honek zenbatzaile mota hauen arteko desberdintasunik erakusten.

11.2. Aditzaren gaineko monotonizitatea

Lehenago ikusi dugu (8. atala eta aurrekoak) komunztatzen diren eta komunztatzen ez diren zenbatzaile ahulen artean badirela desberdintasun batzuk aditz sintagma desberdinekin konbinatzeko garaian. Komunztatzen ez diren zenbatzaileek murriztapen batzuk erakusten dituzte:

- (87) a. Gertakari bakarra denotzen duten aditz sintagmekin
 (i) Ume askok hautsi dute hondar-gaztelua
 (ii) * Ume askok hautsi du hondar-gaztelua
 b. Predikatu kategorikoekin
 (i) Ikasle asko altuak/azkarrak/argiak dira
 (ii) * Ikasle asko altua/azkarra/argia da
 c. cf. Ikasle askok daki biderkatze taula erabiltzen
 d. Irakurketa distributibo/kolektiboak bultzatzen dituzten predikatuekin
 (i) Lantegian, langile asko batzartu ziren
 (ii) * Lantegian, langile asko batzartu zen

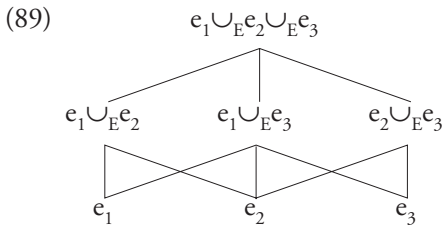
Nakanishi-ri (2007) jarraituz, aditzak ere, izenekin egin dugun bezalaxe, parte-osotasun egitura baten bitartez adierazi genitzake. Aditzen kasuan, zera asumitzen

¹⁶ Ikus Chierchia (1998), non masa izenek ere izaera atomikoa dutela erakusten den.

dugu: aditz baten denotazioak gertakari argumentu bat (e bezala adierazia) daukela barnean (Davidson 1967) eta neurri funtzioa aditz sintagma horren hedaduraren gertakari bati aplikatzen zaiola. Ondorioz, izenetan bezala, μ neurri funtzioak monotonikoa izan beharko du aditz sintagmak ematen digun parte-osotasun egiturarekiko.

- (88) μ neurketa funtzio bat monotonikoa da E eremuari dagokionez baldin:
 - (i) E eremuan bi gertakari badaude e_1 eta e_2 non e_1 e_2 -ren azpi-atal bat den, eta
 - (ii) $\mu(e_1) < \mu(e_2)$

Gauzak horrela, aditz sintagma baten denotazioa partzialki ordenaturiko gertakariaren saretxo bat izango da, (89)-n adierazten den bezala: e_1 , e_2 eta e_3 gertakari singularrak izango dira, \cup_E gertakari batuketa operatzaile bat da, eta marrek *-ren parte* antolaketa bat adierazten dute \leq .

Izenekin gertatzen den bezalaxe (hauen kasuan indibiduen saretxo bat izango dugu), aditz sintagma baten hedadura semantikoa gertakari saretxo bat baldin bada, aditzaren denotazioaren kide batzuk beste kide batzuen azpi-atal izateko aukera izango dute. Adibidez, e_1 , e_2 eta e_3 gertakariak baldin badira, hauen batuketek ere $\{e_1 \cup_E e_2, e_1 \cup_E e_3, e_2 \cup_E e_3, e_1 \cup_E e_2 \cup_E e_3\}$ gertakari izaten jarraituko dute. Aditz baten denotazioa $\{e_1, e_2, e_3, e_1 \cup_E e_2, e_1 \cup_E e_3, e_2 \cup_E e_3, e_1 \cup_E e_2 \cup_E e_3\}$ baldin bada, bere kideak *-ren parte* erlazio batean antolatu daitezke (e.g. $e_1 \cup_E e_2$ denotazioko beste kide baten $e_1 \cup_E e_2 \cup_E e_3$ azpi-parte izango da).

Aditzek (89) bezalako gertakari saretxo bat denotatzen dutela onartuz, monotonizitatearen propietatea *astoa jo* (edo *manifestaria kolpatu*) eta *astoa hil* (edo *hondargaztelua hautsi*) bezalako aditzen eta hauek zenbatzaile batzuekin konbinatzeko edo ez konbinatzeko duten aukeraren berri emateko gai da. *Astoa jo* aditz ateliko bat izango da (deskribatzen duen gertakariak bukaera punturik ez duen predikatu bat) eta ondorioz gertakari saretxo bat denotatzen duela esan genezake. Izan ere, *astoa jo* aditz sintagmak bata bestearen azpi-atal diren bi gertakari denotatu ditzake. Gertakari saretxo bat denotatzeko gai bada aditz ateliko bat, aplikatuko zaion neurri sintagma (kasu honetan μ : kardinalitatea litzateke) monotonikoa izango da parte-osotasun egiturarekiko. *Astoa hil* bezalako aditz sintagma bat aldiz predikatu teliko bat izango da (deskribatzen duen gertakariak bukaera puntua duen predikatu bat) eta *astoa hil* aditzak ez du parte-osotasun xume bat baino denotatuko; izan ere, *astoa hil* gisako gertakari batek ez du bere azpi-gertakari izango den beste *astoa hil* gisako gertakariarik izango. Honen ondorio da, μ : kardinalitatea bezalako neurri funtzio bat *astoa jo* bezalako aditz batekiko monotonikoa izatea; *astoa hil* bezalako aditz batekiko ez monotonikoa izango den bitartean.

Predikatu kategorikoekiko zenbatzaile komunztaduragabeek duten murriztapena ere azal daiteke monotonizitatearen propietatearekin. Kratzer-ek (1995) predikatu kategorikoen eta thetikoen arteko desberdintasuna gertakari argumentu bat edukitzean edo ez edukitzean zegoela argudiatu zuen: thetikoek gertakari argumentua dute, ez ordea kategorikoek. Predikatu kategorikoek gertakari argumenturik ez badute, aditz sintagma horrek ez du aukerarik gertakariaren parte-osotasun erlazio bat sortzeko, eta ondorioz monotonikoki aplikatuko litzaiokeen neurri sintagmarik ez da egongo.

Azkenik, zenbatzaile komunztaduragabeak irakurketa distributiboak bultzatzen dituztela ikusi dugu. *Mutilek aulki bat egin zuten* bezalako esaldi baten irakurketa distributiboaren pean pentsa genezake aulkia-bat-egin gertakari asko leudekeela eta gertakari bakoitzak mutil desberdin bat hartzen duela egile moduan. Hemendik jarraitzen dena da irakurketa distributiboan aditzak parte-osotasun egitura bat edukiko duela. Aldiz, irakurketa kolektiboan, *aulki-bat-egin* gertakari bakarra egongo da eta mutilak egile talde bakar bezala hartuko genituzke. Kasu hauek *astoa hil* eta horrelakoen parekoak dira, eta aditz hauen denotazioak ez dute neurri sintagma bat monotonikoki aplikatzeko behar duen parte-osotasun egiturarik.

Aditzaren gaineko monotonizitate murriztapen honek azaldu bi gauza azaldu ditzake beraz (i) (87)-ko murriztapenak nondik letozkeen eta (ii) zergatik komunztatzen ez diren zenbatzaile ahulak parte-osotasun egitura denotatzen duten aditzekin konbina daitezkeen komunztatzen direnak aditz mota guztiekin konbinatu daitezkeen bitartean. Azken hauek (komunztaduragabeek ez bezala) ez dute aditz sintagmarekiko monotonizitate murriztapena bete beharrik.

11.3. Homomorfismoa (Nakanishi 2004, 2007)

Ikusi eta erakutsi dugu dagoeneko euskarazko zenbatzaile ahul komunztaduragabeek (berdin gertatzen da japonierako, alemaneko, grekerako eta katalaneko *banatutako neurri sintagmekin*) izenaren gaineko zenbaketa egiteaz gain aditzaren gaineko zenbaketa ere egiten dutela (ikus (46) eta (47) adibideak).

Erantzun beharreko galdera ondorengoa da: Nola azaldu daiteke zenbatzaile bat aldi berean izenei eta aditzei aplikatzea? Nakanishi-k (2007), japonierako datuen berri emateko gertakariaren eta indibiduen arteko islapen mekanismo bat proposatzen du. Islatze prozesu honen bitartez, neurri funtzioa gertakarietatik proiektatzen diren indibiduoek aplikatzen zaie. Modu honetara, banatutako neurri sintagmak zeharka zenbatzen ditu gertakariak indibiduoak zenbatuaz. Mekanismo berdina aplikatuko dugu euskarazko kasuetan.

Krifka-k (1989) denborazko adberbioen (e.g. *John slept for two hours*) portaera azaltzeko, gertakariaren eta denbora tarteen arteko homomorfismo funtzio bat proposatzen du. Izan ere, Krifka-ren ustez, denborazko adberbioak ezin zaizkie gertakariari zuzenean ezarri, baina bai gertakariarekin harremana duten beste entitate batzuei: denbora tarteei. Horrela, *bi orduz* bezalako adberbio batek zeharka neurtzen du lo-egite gertakaria, gertakariaren denbora iraupena neurtuz. Formalki, Krifka-k, (90)-n adierazten den bezala, E gertakariaren multzotik T denbora tarteen multzora *h* homomorfismo bat badela asumitzen du, non

$h(e_1 \cup_E e_2) = h(e_1) \cup_T h(e_2)$, \cup_E eta \cup_T gertakari eta denborentzako batuketa operatzaileak direlarik. (90)-ko adibidean ikusi dezakegun bezala, h homomorfismo bat domeinuan (domain) eta barrutian (range) antzeko erlazioak mantentzen dituen funtzio bat da.

$$(90) \quad E \xrightarrow{h} T \quad \text{non } h(e_1 \cup_E e_2) = h(e_1) \cup_T h(e_2)$$

Krifka-k argudiatzen du denborentzako μ neurri funtzio bat eta E-tik T-rako h homomorfismo funtzio bat ditugunean, μ' neurri funtzio deribatu bat sortu dezakegula gertakarienezko, (91)-n adierazten den bezala.

$$(91) \quad \forall e [\mu'(e) = \mu(h(e))] \quad (\text{Krifka 1989: 97})$$

Neurri funtzio deribatu bat jatorrizko aplikazio domeinutik desberdintzen den domeinu batentzako erabiltzen den neurri funtzio bat da (e.g. denbora tar-teentzako den baina gertakarienezko erabiltzen den neurri funtzio bat). Honela, (91)-n adierazten den bezala, gertakarienezko μ' neurri funtzioa μ eta h bitartez definitu dezakegu: gertakari guztientzat, μ' funtzioak E-n neurtzen duen e gertakarienezko μ funtzioak T-n neurtzen dituen $h(e)$ -ren kantitatearekin berdintzen da.

Nakanishi-k (2007) Krifka-ren analisi hau banatutako neurri sintagmetara zabal-tzen du eta guk Nakanishi-k proposatua euskarako komunztaduragabekeen portaera azaltzeko erabiliko dugu.

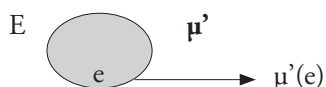
Nakanishi-k aditz sintagmak denotatzen dituen E-ko gertakarietatik izenak denotatzen dituen I-ko indibiduoetara h homomorfismo bat dagoela argudiatzen du, $h(e_1 \cup_E e_2) = h(e_1) \cup_I h(e_2)$ betez. Honela beraz, komunztatzen ez diren euskarako zenbatzaile ahulen datuak ikusita badakigu indibiduoari aplikatzen zaien neurri funtzio bat badela. Krifkari jarraituz, indibiduoentzako μ neurri funtzio bat eta E-tik I-rako h homomorfismo bat baldin baditugu, E gertakarienezko μ' neurri funtzio bat deribatu dezakegu.

(92)-ko adibidean, komunztatzen diren zenbatzaileei lotutako μ neurri funtzio bat eremu griseko indibiduoari aplikatzen zaie; hemen, monotonizitate murriztapena indibiduoaren saretxo bati aplikatzen zaio kantitate neurtuak bueltatuz. Aldiz, (93) adibidean, komunztatzen ez diren zenbatzaileei lotutako μ' neurri funtzio bat eremu griseko gertakariari aplikatzen zaie kantitate neurtuak bueltatuz. (91)-n azaldua gogoratzen badugu, (93)-eko gertakarienezko deribatutako μ' neurri funtzioa $\mu(h(e))$ -ren pareko da, eta ondorioz, (93)-eko neurketa (94)-n bezala irudika daiteke. Beste modu batetara esanda, gertakarienezko deribatutako μ' neurri funtzio bat h homomorfismoaren eta indibiduoentzako μ neurri funtzio baten konbinaketa bat da. Gertakariak indibiduoetara proiektatuz eta proiektzio horren barrutia (grisez (94)-en) neurtuz, μ -k aldi berean indibiduoak (μ neurri funtzioa $h(e)$ -tik ateratzen denari aplikatzen baitzaio) eta gertakariak (deribatutako μ' neurri funtzioa e -ri aplikatzen baitzaio) zenbatzen ditu; hau da, komunztaduragabeek gertakariak zeharka zenbatzen dituzte indibiduoak zenbatuz. Hemendik jarraitzen dena da μ -k zerbaiten gainean monotoniko izan behar badu gertakarietatik proiektatutako indibiduoaren domeinuarekiko izan behar duela.

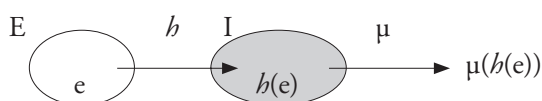
(92) Komuntzatzen diren zenbatzaileei lotutako neurri sintagma

(93) Komuntzatzen ez diren zenbatzaileei lotutako neurri sintagma

(94) Komuntzatzen ez diren zenbatzaileei lotutako neurri sintagma

Proposamen hau onartuta, aldaera bat dago aurretik aipatu dugun aditzarekiko murriztapenez ari garenean: orain arte zenbatzaile komuntzaduragabeak monotonikoak izan behar zuten aditzaren esanahiak eman zezakeen parte-osotasun egiturarekiko, hau da, gertakarierekiko. Orain ordea, zenbatzaileak aditzaren domeinutik proiektatu edo eratorritako izenaren domeinuarekiko izan behar du monotonikoa.

Ikus dezagun bada, murriztapenen berri nola eman dezakegun. Zenbatzaile komuntzaduragabeek behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten aditzekin ezin konbinatu izatea berdin azaldu daiteke. Batera ezintasuna h homomorfismoaren barrutiarekiko eman behar den monotonizitatearen ondorio izango da. Zehazki, gertakarietatik h funtzioaren bitartez proiektatzen diren indibiduoek parte-osotasun egitura bat eduki behar dute, gero egitura honi neurri sintagma (zenbatzailea) monotonikoki aplikatuko zaiolarik. Behin bakarrik gerta daitezkeen gertakariak denotatzen dituzten aditzekin, h -ren domeinuak (i.e. aditz sintagmaren denotazioak) elementu bakar bat izango duenez, h -ren barrutiak ere elementu bakar bat izango du h egitura mantentzen duen funtzio bat baita. Horrela, zenbatzailea ez da h -ren barrutiarekiko monotonikoa izango.

Komuntzaduragabeak predikatu kategorikoekin ez agertzearen murriztapena aurretik azalduaren bidetik doa. Predikatu klase hauek gertakari argumenturik ez badute, gertakariak domeinu bezala hartuko dituen h funtziorik ere ez da egongo.

Azkenik, badakigu komuntzaduragabeek irakurketa distributiboak bultzatzen dituztela, irakurketa kolektiboak onartzen ez dituzten bitartean.¹⁷

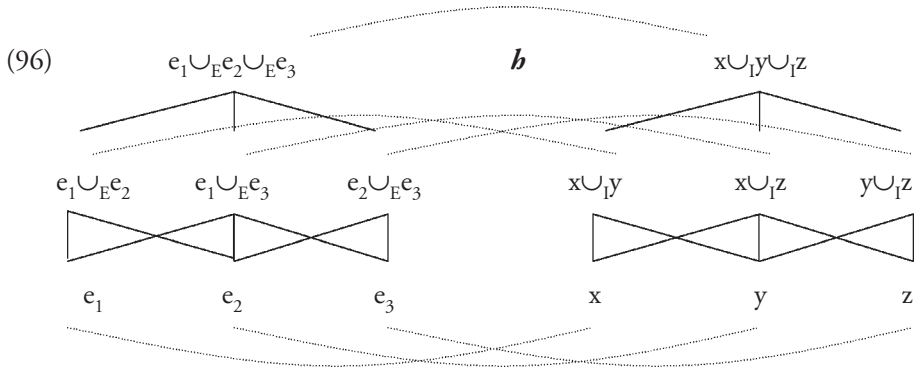
(95) Mutil askok aulki bat egin zuen

* kolektiboa

√ distributiboa

Suposa dezagun *aulki bat egin* bezalako aditz bat pluralizatu eta aulki-bat-egin gertakariaren saretxo bat sortzen duela, eta gertakariaren saretxo honetatik mutilez (indibiduoek) osatutako beste saretxo batetara h homomorfismo bat dagoela.

¹⁷ Ikus 5.2, 5.3 eta 5.4 atalak.

Honela μ : kardinalitatea h -ren barrutiari aplikatzen zaio, hau da, $x, y, z, x \cup_1 y, x \cup_1 z, y \cup_1 z, x \cup_1 y \cup_1 z$ elementuak barruan dituen indibiduo multzo bati, (96)-ko eskuineko saretxoari. Monotonizitateak μ funtzioa saretxo honekiko monotonikoa izatea eskatzen du. h homomorfismoak gertakarien parte-osotasun egitura mantentzen duenez, monotonizitatea bete egiten da. (95) bezalako esaldi batean zenbatzaile komunztaduragabeak gertakarien kardinaltasuna *asko* dela zehazten du (demagun $e_1 \cup_E e_2 \cup_E e_3$ gertakari *asko* denotatzen dituela), eta hau $x \cup_1 y \cup_1 z$ indibiduoetara proiektatzen da. $x \cup_1 y \cup_1 z$ dituen indibiduo bat x, y, z indibiduoek osatua dago, eta hauetako bakoitza aulki-bat-egin e_1, e_2, e_3 gertakari atomikoen egile bat izango da; hauxe da hain zuzen ere irakurketa distributiboa ematen diguna hain zuzen ere.

Irakurketa kolektiboa ez onartzearen arrazoia aurretik azalduaren bidetik dator baita ere: irakurketa kolektiboan aulki-bat-egin e gertakari bakarra egongo da eta multak ere egile talde bakar bezala hartuko genituzke. Neurri funtzioa (i.e. zenbatzaile komunztaduragabea) h -ren barrutiari aplikatuko zaio eta barruti horretan elementu bakar bat besterik ez da egongo. Elementu bakar batek parte-osotasun egiturarik ez duenez, neurri funtzioa ezingo zaio monotonikoki aplikatu eta honek irakurketa kolektiboaren ez-gramatikaltasuna agerian uzten du.

Laburtuz: Nakanishi-k japonierarako proposatzen duen mekanismoa euskarara aplikatu daitekeela ikusi ahal izan dugu. Mekanismo honen arabera, neurri funtzioa gertakarietatik datorren homomorfismoaren barrutiari aplikatzen zaio, hau da, gertakarietatik eratorritako indibiduoek. Neurri funtzioa gainera, monotonikoa izan behar da gertakarietatik eratorritako indibiduo hauekiko. Analisi hau komunztaduragabeek izenarekiko zein aditzarekiko erakusten dituzten murriztapenen motibazioa nondik datorren azaltzeko gai da.

11.4. Egoeren gaineko monotonizitatea

Zenbatzaile komunztaduragabeek zeren gainean kuantifikatzen duten begiratzen aritu garenean zenbatzaile hauek murriztapen batzuk dituztela ikusi ahal izan dugu. Hauen artean bat predikatu kategorikoeekin ezin konbinatu izana zen.

- (98) a. Ikasle asko altuak/azkarrak/argiak dira
 b. * Ikasle asko altua/azkarra/argia da

Egoera bati buruzko predikatuekin ez dago arazorik, eta komunztaduradun zein komunztaduragabeak azaldu daitezke:

- (99) a. Ikasle asko gaisorik daude egunotan
 b. Ikasle asko gaisorik dago egunotan

Hala ere, arazoa ez da zuzen indibiduo-mailako predikatuekin, ondorengo adibideen gramatikaltasunak erakusten duen bezala, i.e. *jakin* eta *gorroto izan* indibiduo mailako predikatutzat hartzen dira:

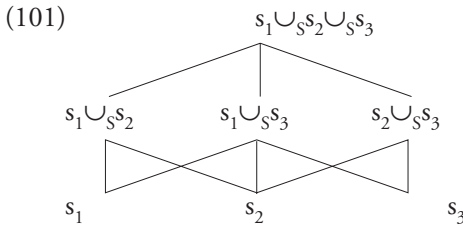
- (100) a. Ikasle askok *daki* biderkatze taula erabiltzen
 b. Ume askok *gorroto du* txirrinduan ibiltzea

Badakigu zenbatzaile komunztaduragabeek izenaren domeinuaren eta aditzaren domeinuaren gainean kuantifikatzen dutela eta horretarako bataren eta bestearen saretxoak h homomorfismo bidez erlazionatu behar direla (eta monotonikoak izan behar dutela). Aurretik ikusi dugu baita ere Kratzer-ek (1995) predikatu kategorikoen eta thetikoen arteko desberdintasuna gertakari argumentu bat edukitzean edo ez edukitzean zegoela argudiatu zuela: thetikoek gertakari argumentua dute, ez ordea kategorikoek. Predikatu kategorikoek (eta indibiduo mailakoek) gertakari argumenturik ez badute, aditz sintagma horrek ez du aukerarik gertakarien parte-osotasun erlazio bat sortzeko, eta ondorioz monotonikoki aplikatuko litzaiokeen neurri sintagmarik ez da egongo. Gauzak horrela, ez dago modurik h homomorfismo bidez indibiduen saretxoa gertakarien saretxotik proiektatzeko.

Hemendik jarraitzen dena da, zenbatzaile komunztaduragabe bat indibiduo mailako predikatu batekin konbinatzen den (100)-ko esaldiak ez-gramatikalak izan beharko luketela. Ikus dezakezuen bezala, aurreikuspena ez da betetzen eta esaldiak gramatikalak dira. Gramatikaltasun honek pentsarazten diguna zera da: predikatu hauek gertakari argumenturik eta ondorioz gertakari saretxorik ez duten arren, badutela h bidez indibiduen saretxoa beste saretxoren batetik proiektatzeko aukerarik.

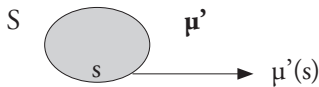
Baina, zein da homomorfismoa baimentzen duen saretxo horren izaera? Badirudi, euskarazko indibiduo mailako predikatu batzuk (ez predikatu kategorikoek) *egoera* (state) argumentu bat dutela eta argumentu horrek baimentzen diola aditz sintagmari parte-osotasun egitura bat edukitzen (101)-n adierazten den bezalaxe. Hau da, *jakite* egoera unitate minimoak egon daitezkeen bitartean (eta beraien batuketak minimoak ez diren unitate haundiagoak sortu $s_1 \cup_S s_2$, $s_1 \cup_S s_3$, $s_2 \cup_S s_3$, $s_1 \cup_S s_2 \cup_S s_3$), ez du ematen posible denik *azkarra izate* egoera (ezta gertakari) unitate minimoak esistitzea.¹⁸

¹⁸ Hau Nakanishi-k (2007) proposatzen duenaren aurka doa (ikus Nakanishi (2007: 13. oinoharra), izan ere, berak ez du *gertakari* saretxorik ez den beste saretxorik onartzen indibiduo mailako predikatuentzat. Badirudi, euskaraz *egoera* saretxo baten beharra dugula datuen berri emateko.

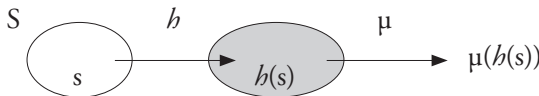

S egoera saretxo bat denotatzen baldin badute aditz mota hauek, egoera saretxo honek baimenduko digu aditz sintagmak denotatzen duen *egoera* saretxoaren eta izen sintagmak denotatzen duen indibiduo saretxoaren artean homomorfismo erlazio bat sortzea eta indibiduo saretxoa egoera saretxotik proiektatzea. Azken finean, egoeretatik indibiduoetara proiektatuz eta proiektzio horren barrutia (grisez (103)-en) neurtuz, zenbatzaileak aldi berean indibiduoak (μ neurri funtzioa $h(e)$ -tik ateratzen denari aplikatzen baitzaio) eta egoerak (deribatutako μ' neurri funtzioa s -ri aplikatzen baitzaio, ikus 104) zenbatzen ditu; hau da, komunztatzen ez diren zenbatzaile ahulek egoerak (gertakariekin gertatzen zen moduan) zeharka zenbatzen ditu indibiduoak zenbatuz. Hemendik jarraitzen dena da zenbatzaileak monotonikoa izan behar duela egoeretatik proiektatutako indibiduoaren domeinuarekiko.

(102) Komunztatzen ez diren zenbatzaileei lotutako neurri sintagma

(103) Komunztatzen ez diren zenbatzaileei lotutako neurri sintagma

12. Laburpena

Lan honetan euskarako zenbatzaile komunztaduragabeen propietateak eta portaera erakutsi dugu: izenaz gain aditzaren domeinuaren gaineko kuantifikazioa egiten dutela (bietan murriztapenak erakutsiz) argi utzi dugularik. Hizkuntza desberdinetako datuak ere begiratu ditugu eta euskarako zenbatzaile komunztaduragabeen portaera eta propietate berdinak erakusten dituzten egiturak badirela ikusi ahal izan dugu. Datuen berri emateko homomorfismoa oinarritzen den Nakanishi-ren (2004, 2007) analisisia hartu dugu oinarritzat euskarako datuetara aplikatuz.

Bibliografia

- Altube, S., 1929, *Erderismos*, Bermeo.
- Arregi, K., 2003, *Focus in Basque movements*, Doktoradutza tesia, MIT.
- Barwise, J. & R. Cooper, 1981, "Generalized Quantifiers and natural language", *Linguistics & Philosophy* 4, 159-219.

- Chierchia, G., 1998, "Plurality of Mass Nouns and the Notion of 'Semantic Parameter'", in Rothstein, S. (arg.), *Events and Grammar*, Kluwer, Dordrecht, 53-103.
- Chomsky, N., 2000, "Minimalist inquiries: The framework", in R. Martin et al. (arg.), *Step by Step: Essays on Minimalist Syntax in Honor of Howard Lasnik*, MIT Press, Cambridge.
- Coyos, B., 1999, *Le parler basque souletin des Arbailles: Une approche de l'ergativité*, L'Harmattan, Paris.
- Davidson, D., 1967, "The logical form of action sentences", in N. Rescher (arg.), *The logic of decision and action*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 81-95.
- De Rijk, R. P. G., 1978, "Topic fronting, focus positioning and the nature of the verb phrase in Basque", in F. Jansen (arg.), *Studies in Fronting*, De Reidel Press, Lisse, 81-112. [De Rijk (1998)an berrargitaratua]
- , 1998, *De Lingua Vasconum. Selected Writings*, Supplements of ASJU, University of the Basque Country, Bilbao.
- Eguzkitza, A., 1986, *Topics in the syntax of Basque and Romance*, Doktoradutza tesia, UCLA.
- Etxeberria, U., 2005, *Quantification and domain restriction in Basque*, Doktoradutza tesia, UPV-EHU.
- , 2007, "On quantification in Basque and on how some languages restrict their quantificational domain overtly", in L. Matthewson (arg.), *Quantification: Universals and variation*, Elsevier Limited, Oxford, 225-275.
- Ettxepare, R., 2000, "Asko-ren zenbait alderdi", *Lapurdum V*.
- , 2003, "Negation", in J. I. Hualde eta J. Ortiz de Urbina (arg.), *A Grammar of Basque*, Mouton de Gruyter, Berlin, 387-421.
- Euskaltzaindia, 1985, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-I*, Iruñea.
- Heim, I., H. Lasnik eta R. May, 1991, "Reciprocity and plurality", *LI* 22: 1, 63-101.
- Herburger, E., 1997, "Focus and weak noun phrases", *NLS* 5, 53-78.
- , 2000, *What counts: Focus and quantification*, MIT Press, Cambridge.
- Hidalgo, B., 1995, *Hitzen ordena euskaraz*, Doktoradutza tesia, UPV-EHU.
- Hornstein, N. eta J. Uriagereka, 2002, "Labels and projections: a note on the syntax of quantifiers", in J. Uriagereka (arg.), *Derivations*, Routledge, London.
- Irigoiien, A., 1985, "Euskarazko izen sintagma mugatzailerik gabekoez", *Euskera* XXX, 129-139.
- Koslicki, K., 1999, "The semantics of mass predicates", *Noûs* 33: 1, 46-91.
- Kratzer, A., 1995, "Stage-level predicates and individual-level predicates", in G. Carlson eta F. J. Pelletier (arg.), *The generic book*, The University of Chicago Press, Chicago, 125-175.
- Krifka, M., 1989, "Nominal reference, temporal constitution, and quantification in event semantics", in R. Bartsch, J. van Benthem eta P. van Emde Boas (arg.), *Semantics and contextual expression*, Foris, Dordrecht, 75-115.
- , 1990, "Four thousands ships passed through the lock: Object-induced measure functions on events", *Linguistics & Philosophy* 13, 487-520.
- , 1998, "Scope inversion under the rise-fall contour in German", *LI* 29: 1, 75-112.
- Kuroda, Y., 1972, "The categorial and thethetic judgement", *Foundations of Language* 9, 153-185.
- Milsark, G., 1977, *Existential sentences in English*, Doktoradutza tesia, MIT.
- Nakanishi, K., 2004, *Domains of measurement: Formal properties of non-split/split quantifier constructions*, Ph.D. dissertation, University of Pennsylvania.
- , 2007, "Measurement in the nominal and the verbal domain", *Linguistics & Philosophy* 30, 235-276.

- Odrizola, J. C. eta I. Zabala, 1992, *Izen sintagma*, EHU, Bilbo.
- Ortiz de Urbina, J., 1983, "Empty categories and focus in Basque", *Studies in the Linguistics Sciences* 13: 1, 133-156.
- , 1999, "Focus in Basque", in G. Rebuschi and L. Tuller (arg.), *The grammar of focus*, John Benjamins, Amsterdam, 311-333.
- Partee, B., 1988, "Many quantifiers", in *Proceedings of the Fifth Eastern States Conference on Linguistics (ESCOL88)*, Ohio State University, 383-402.
- Pelletier, J. eta L. Schubert, 1989, "Mass expressions", in D. Gabbay eta F. Guenther (arg.), *Handbook of Philosophical Logic*, IV, 327-407.
- Reinhart, T., 1983, *Anaphora and semantic interpretation*, Croom Helm, London.
- Rotaetxe, K., 1979, "Numeral eta aditzen arteko konkordantziak", *FLV* 32, 259-267.
- Schwarzschild, R., 2002, "The grammar of measurement", in *Proceedings of SALT XII*.
- Txillardegi, 1977, *Oinarri bila*, Donostia.
- , 1978, *Euskal gramatika*, Ediciones Vascas, Donostia.